

ЗУБАРИК ЧОРНОЛАПИЙ

Merodon nigritarsis Rondani, 1845

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрили (Diptera), родина — Дзюрчалки або Повисюхи (Syrphidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний вид, якому загрожує небезпека.

Ареал виду та його поширення в Україні

Зх.-євразійський (європейсько-малоазійсько-кавказький) пд. суббореально-субтропічний вид, широко розповсюджений у Європі. В Україні достовірно відомий з Донецької та Харківської обл. і Криму, але за межами заповідників майже не зустрічається. Раніше під назвою *M. spinipes* в літературі наводили як мінімум два різні види, а саме: *M. nigritarsis* Rondani, 1845 і *M. avidus* (Rossi, 1790), тому весь матеріал вимагає ревізії.

Чисельність і причини її зміни

Майже всі види роду на Україні або стали дуже рідкісними, або зустрічаються вкрай локально. У деяких заповідниках чисельність виду може бути досить високою (ПЗ «Кам'яні могили», Карадазький ПЗ), але за їх межами він майже вимер. Лімітуючі чинники — розорювання степів та, меншою мірою, знищення гарноквітучих цибулинних ефемероїдів. Наголошувалося на позитивній ролі степових заповідників у збереженні видів *Merodon*, більшість з яких в умовах антропогенно зміненого ландшафту вимирає.

Особливості біології та наукове значення

Зустрічається на степових і остепнених ділянках. Степовий мезофіл. Імаго живляться на *Euphorbia seguierana* Neck. (ПЗ «Кам'яні могили»). Личинки — облігатні фітофаги в цибулинах *Hyacinthaella pallasiana* (Steven) Losinsk., елементів сапрофагії у них поки що не знайдено. Личинці досить однієї цибулини для повного розвитку. На Лівобережній Україні вид є принаймні олігофагом. При

дослідженнях виду на пд. сх. України і в Криму було встановлено, що личинки I віку в лабораторних умовах заселяють і живляться цибулинами *Leopoldia comosa* (L.) Parl. и *Ornithogalum ponticum* Zahar. Відомі личинки інших видів роду також є фітофагами і мешкають в підземних частинах живих рослин, головним чином в цибулинах. Вид моновольтинний, парування відбувається у середині червня. Самки відкладають яйця у землю. Личинки I віку проникають до цибулин *H. pallasiana* через стебловий отвір і потім, живлячись, формують всередині цибулини камеру. Личинка III (останнього) віку формує майже вертикальний хід під поверхню ґрунту, у якому, ймовірно, зимує. Залляльковування відбувається весною. У самців, як і в інших видах роду *Merodon*, добре виражена територіальна поведінка.

Морфологічні ознаки

Великі, доволі волохаті коренасті мухи із смугастим черевцем; задні стегна потовщені, з апіковентральним зубчиком. Добре відрізняється від близьких видів роду роз'єднаними смугами на кінці черевця та темним забарвленням задніх лапок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися. Потрібна сувора охорона степових ділянок і популяцій цибулинних ефемероїдів. Мешкає у межах деяких заповідників на сх. України та у Криму.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Розмножувався у неволі від лялечки до імаго другого покоління.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Hurkmans, 1993; Попов, 1994; Степаненко, Попов, 1997; Леженина, 1998; Попов, 1998, 2001; Попов, Усова, Абалєшева, 2002; Попов, 2003; Speight, 2007.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв

ПЕЛЕКОЦЕРА ШИРОКОЛОБА

Pelecocera latifrons Loew, 1856

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Дзюрчалки або Повисюхи (Syrphidae). Один з 2 видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус

Рідкісний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні

Західноєвразійський вузькосуббореальний (степовий) вид. Зустрічається у Зх. Європі (Франція, Німеччина, Чехія, Словаччина, колишня Югославія, Угорщина, Румунія), Україні, Росії (Воронезька обл., Нижнє Поволжжя) та на Близькому Сході (Ліван). В Україні — на Лівобережжі, де тягнє до степової зони у Харківській і Донецькій обл. У Донецькій обл. відомий з заповідника «Хомутівський степ», Слов'янського р-ну, Великоанадольського лісу і Донецького ботанічного саду НАН України, у Харківській — з РПП «Печенізьке поле», Харківського та Волчанського районів.

Чисельність і причини її зміни

Усі види роду характеризуються низькою чисельністю. Дотепер чисельність виду в цілому знизилася, він став дуже локальним,

але при цьому в місцях мешкання імаго можуть бути доволі звичайними. Відомо, що *P. latifrons* належить до комплексу рідкісних і зникаючих видів, які поза степовими заповідниками практично не зустрічаються. Причини зміни чисельності: ймовірно, критичним є зв'язок з певними зникаючими степовими рослинними асоціаціями або степовими видами рослин.

Особливості біології та наукове значення

Населяють травостій степових схилів, остепнених узлісь та галявин широколистяних лісів, чагарники. Імаго навесні живляться на квітках *Ficaria sp.*, характерним є також запилення *Prunus stepposa* Kotov. Біологія личинки роду невідома, ймовірно, є фітофагами.

Морфологічні ознаки

Дрібні блискучі голі чорні мухи із потовщеною аристою. Вид з добре розвиненим статевим диморфізмом — самка чорна, у самця на черевці присутні великі жовті плями.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися. Треба виявляти та охороняти місця мешкання виду, особливо степові ділянки.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Леженина, 1982; Леженина, 1986; Скуфьин, Булли, 1987; Кузнецов, 1989; Леженина, 1992; Попов, 1994; Speight, 2007.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв

КРАСНОВУСКА МАККАРА

Callicera macquarti Rondani, 1844

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Дзюрчалки або повисюхи (Syrphidae).

Природоохоронний статус

Зникаючий; можливо, зниклий вид.

Ареал виду та його поширення в Україні

Субтропічний вид з невеликим диз'юнктивним ареалом. В Україні мешкає тільки в Криму, на його пд. березі (сmt. Нікіта, Семидвор'є), поза межами Криму знайдено тільки на Чорноморському узбережжі Кавказу у межах Краснодарського краю Росії (м. Лазаревське) та Абхазії (м. Сухумі).

Чисельність і причини її зміни

Не вивчено. Вид вкрай рідкісний, відомий по одиничних знахідках в усьому ареалі. В Україні відомий тільки за трьома самками, зібраними у 1886 та 1910 рр. Подібна ситуація є типовою і для інших видів роду. Так, у Швейцарії екземплярів *C. aurata* (Rossi, 1790) немає в зборах з 1964, а *C. aenea* (Fabricius, 1781) — з 1958 року. Основним лімітуючим чинником є стан широколистяних лісів на пд. узбережжі Криму, зокрема, наявність старих дерев.

Особливості біології та наукове значення

Біотопи/яруси перебування. У Криму меш-

кає у широколистяних лісах та рідколіссях нижнього лісостепового поясу пд. макросхилу Кримських гір. Характер живлення. Біологія практично невідома. Личинки, мешкають, імовірно, як і у вивчених видів роду, в дуплах листяних дерев, де живляться гнилою деревиною. Біологія розмноження: відомостей немає. Імаго літають у вересні, на Кавказі – до жовтня.

Морфологічні ознаки

Красивий та великий вид, який можна легко діагностувати за екзотичним виглядом. Види роду добре вирізняються серед інших дзюрчалок довгими вусиками (з чорними члениками і білим кінчиком) та золотистим з металевим полиском, забарвленням тіла.

Від близького виду *C. aurata* (Rossi, 1790), що також мешкає в Україні і теж дуже рідкісний, відрізняється дрібнішими розмірами, будовою вусиків та іншими ознаками.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися. Треба продовжити пошуки виду в Криму з метою вивчення його біології. Заходи охорони мають бути аналогічними таким для листяних аборигенних південнобережних лісів Криму (припинення безконтрольних вирубок, особливо старих дерев).

Розмноження у спеціально створених умовах.

Відомостей немає.

Господарське або комерційне значення виду.

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Зимица, 1982; Speight, Зимица, 1986; Speight, 1991; Maibach, 1992; Попов, 1999; Попов, 2003.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв

ПСАРУС ЧЕРЕВАСТИЙ

Psarus abdominalis (Fabricius, 1794)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Дзюрчалки або Повисюхи (Syrphidae). Представник монотипної триби.

Природоохоронний статус

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європейський вид, відомий із Швеції, Бельгії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Франції, Австрії, Швейцарії, Італії, Чехії, Словаччини, Хорватії, Македонії, Угорщини, Румунії, Болгарії, Латвії, а також з центру і пд. європейської частини колишнього СРСР. У Сх. Європі на пн. доходить до пд. Ленінградської області і Прибалтики, на сх. — до Волги в Чувашії і Нижнього Поволжя. Є в Молдові. В Україні відомий із Закарпаття, а також зі Степу і Лісостепу Лівобережжя, але тільки в декількох точках в Харківській, Донецькій і Луганській обл. Знайдений, крім іншого, в ПЗ «Стрільцівський степ» у Луганській обл. і в суміжному районі Ростовської обл. Росії. У Криму не знайдено. У Донецькій обл. раніше зустрічався, ймовірно, по всій території, про що свідчать екземпляри виду, зібрані В.А. Ярошевським у другій половині XIX ст. на пд. Харківської губернії (нині пн. частина Донецької обл., околиці Слов'янська) (за даними колекції Зоологічного інституту РАН, Санкт-Петербург).

Чисельність та причини її змін

Катастрофічно знизилася, хоч у XIX ст. у Харківській губернії вид був звичайним. Всього на території Харківської і Луганської обл. протягом XX ст. зібрано 8 екземплярів, в Закарпатті — 1 екземпляр. З Донецької обл. відомий всього 1 екземпляр. Лімітуючі

чисельність чинники не встановлено; ймовірно, критичним є зв'язок виду з певними зникаючими рослинними асоціаціями або видами рослин, що й досі лишаються нез'ясованими.

Особливості біології та наукове значення

Мухи мешкають по узліссях і галявинах лісо-смуг, байрачних дібров, луках лісостепової смуги Закарпаття. Імаго живляться на квітках скумпії (*Cotinus coggygria*). За літературними даними, імаго відловлювали на квітках *Veronica*, *Potentilla* і *Dianthus*, *Geranium*, *Berteroa*. Личинки та їхня біологія невідомі. Біологія розмноження практично не вивчена. В Україні літ імаго проходить з кінця травня до початку липня (головним чином у

червні). На пд. ареалу імаго можуть зустрічатися в квітні, на пн. ареалу літ триває з червня до серпня. Моновольтинний вид.

Морфологічні ознаки

Середніх розмірів чорні бджолоподібні мухи з видовженим темно-червоним черевцем, вусики довгі, ариста товста, жовтувата.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися. Потрібні виявлення і охорона тих місць мешкання виду, що ще залишилися.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

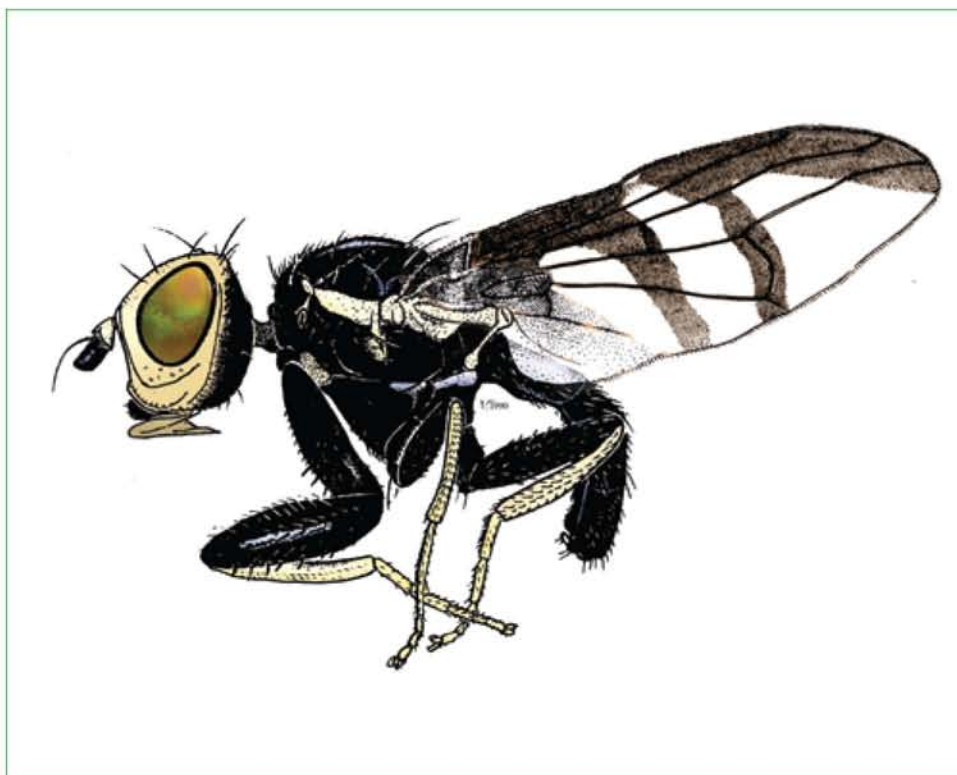
Волкова, 1926–29; Зимина, 1954; Штакельберг, 1958; Скуфьин, 1964; Анікіна, 1965, 1966, 1972; Карелин, 1976; Леженина, 1983, 1987; Рєска, 1988; Brădescu 1991; Tóth, 1992; Попов, 1994, 2003; Kuznetzov, Kuznetzova, 1996; Pakalniškis, Rimšaitė, 2000; Speight, 2007.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв

УРОФОРА ДЗЕДУШИЦЬКОГО

Urophora dzieduszyckii Frauenfeld, 1863

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Осетниці (Tephritidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Ізраїль, Сирія. В Україні — каньйон Дністра в околицях с. Синьків Тернопільської обл. (типова місцевість).

Чисельність і причини її зміни

Сучасних знахідок виду немає. Можливо, зниклий у пн. частині ареалу.

Особливості біології та наукове значення

Дорослі мухи — у заростях головатня (*Echinops* sp.) у каньйоні Дністра. Характер живлення: личинки у суцвіттях цієї ж рослини, утворюючи м'які гали у насіннєзачатках. Біологія розмноження: відомостей немає.

Морфологічні ознаки

Середніх розмірів (4–7 мм) блискучо-чорна мушка з чорними вусиками та щупиками; щиток жовтий; крило чорне при основі, з 4 злитими при передньому краї косими чорними перев'язами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Корнеев, 1993; Korneyev, 1996.

Автор: В.О. Корнеев
Фото: В.О. Корнеев